

Wyrok z dnia 26 września 2006 r.

II UK 29/06

Przepis art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 65, poz. 333 ze zm.) określał zasady finansowania składki na ubezpieczenie społeczne osoby wykonującej umowę zlecenia, a nie płatnika tej składki.

Przewodniczący SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca),
Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 26 września 2006 r. sprawy z wniosku Ireny W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G.W. o przyznanie renty, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11 października 2005 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 27 grudnia 2001 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gorzowie Wielkopolskim zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w G.W. z dnia 9 czerwca 2000 r. i przyznał Irenie W. prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy na trwałe, poczynając od dnia 29 maja 2000 r. W wyniku uwzględnienia apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 16 lipca 2003 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania celem dokonania ustaleń w zakresie charakteru pracy wnioskodawczyni i podstawy jej zatrudnienia w okresach od 1 listopada 1993 r. do 21 lutego 1995 r. i od 10 maja do 15 czerwca

1995 r. Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, że dokonanie wskazanych ustaleń jest niezbędne z uwagi na to, że o ile zgodnie z art. 33 obowiązującej w spornym okresie ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 35, poz. 137 ze zm.) składkę na ubezpieczenie społeczne pracowników opłacają zakłady pracy z własnych środków za okres trwania ubezpieczenia społecznego każdego pracownika, o tyle osoba wykonująca pracę na podstawie umowy zlecenia sama obowiązana jest do częściowego opłacania składek na ubezpieczenie społeczne (art. 25 w związku z art. 38 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 65, poz. 333 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2005 r. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawczynie, czyniąc następujące ustalenia faktyczne. Wnioskodawczynie (urodzona 10 lutego 1944 r.) wystąpiła w dniu 28 kwietnia 2000 r. z wnioskiem o przyznanie świadczenia rentowego. Lekarz orzecznik organu rentowego uznał ją za częściowo i trwale niezdolną do pracy od dnia 29 maja 2000 r. Wnioskodawczynie udowodniła łącznie 17 lat, 5 miesięcy i 17 dni okresów ubezpieczenia, w tym 3 lata, 11 miesięcy i 2 dni przypadające w dziesięcioleciu poprzedzającym datę złożenia wniosku. Organ rentowy nie zaliczył do okresu ubezpieczenia wnioskodawczynie okresu pracy w Przedsiębiorstwie Produkcyjno-Usługowo-Handlowym „I.” Joanny S. i Waldemara S. od 1 listopada 1993 r. do 21 lutego 1995 r., wykonywanej na podstawie umowy zlecenia oraz od 10 maja do 15 czerwca 1995 r., wykonywanej na podstawie umowy o pracę - wobec nieopłacenia składek na ubezpieczenie społeczne. W istocie wnioskodawczynie pracowała w charakterze krawcowej w okresie od 1 listopada 1993 r. do 31 października 1994 r. - na podstawie umowy zlecenia i od 1 listopada 1994 r. do 15 czerwca 1995 r. - na podstawie umowy o pracę. Umożliwia to co prawda doliczenie do okresu ubezpieczenia wnioskodawczynie 7 miesięcy i 15 dni, jednakże nie powoduje wypełnienia przez nią wymogu legitymowania się wymaganym pięcioletnim okresem tego ubezpieczenia. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawczynie nie spełnia wszystkich warunków do przyznania świadczenia rentowego, określonych w art. 57 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 11 października 2005 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację wnioskodawczynie, podzielając poczynione przez Sąd pierwszej instancji ustalenia. Sąd drugiej instancji podkreślił, że stosownie do art. 386 § 6 k.p.c. związany jest oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania, wyrażonymi w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 16 lipca 2003 r. Nie budzi w sprawie wątpliwości, że w okresie zatrudnienia wnioskodawczynie na podstawie umowy zlecenia nie były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne, do opłacania których była ona zobowiązana na podstawie art. 25 w związku z art. 38¹ ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia. W tej sytuacji wnioskodawczynie nie spełnia określonego w art. 57 ust. 1 pkt 2 i art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych warunku do przyznania świadczenia rentowego.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku wnioskodawczynie zarzuciła: 1) naruszenie prawa materialnego poprzez: a) błędną wykładnię art. 25 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, przez nadanie słowu „opłacać” niewłaściwego znaczenia, co w konsekwencji doprowadziło do nieuprawnionego uznania, że to skarżąca zobowiązana była odprowadzić składki z tytułu ubezpieczenia społecznego w okresie jej pracy na podstawie umowy zlecenia, b) całkowite pominięcie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego, w szczególności jego § 25 w związku z § 26a i stosowanych na podstawie § 25 ust. 3 zdanie 2 odpowiednio § 14 ust. 4 oraz § 15-18, co uniemożliwiło prawidłową wykładnię art. 25 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, c) pominięcie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy przepisów art. 5 ust. 5 w związku z ust. 4 i art. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, które stanowią podstawę rozstrzygnięcia o zaliczaniu okresów zatrudnienia przy ustalaniu prawa do świadczeń i d) obrazę art. 57 i art. 58 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez błąd subsumcji, polegający na niepodciągnięciu ustalonego stanu faktycznego, na którym oparł się Sąd Apelacyjny, pod

odpowiadający mu abstrakcyjny stan faktyczny zawarty w hipotezie norm art. 57 i art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 powołanej ustawy, przez uznanie, że wnioskodawczynie nie spełnia przesłanki posiadania wymaganego okresu zatrudnienia (okresu składkowego i nieskładkowego) w sytuacji, gdy w rzeczywistości przesłanka ta została spełniona oraz 2) naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 328 § 2 k.p.c., poprzez niedostateczne wyjaśnienie (z podaniem przepisów prawa), na czym oparta jest teza, że „w wypadku nieopłacenia składki na ubezpieczenie społeczne pracownika odpowiada pracodawca, a inna jest sytuacja w wypadku osób świadczących pracę na podstawie umowy zlecenia” oraz poprzez niewskazanie konkretnych przepisów prawa, na podstawie których Sąd Apelacyjny odmówił zaliczenia do okresu składkowego okresu pracy wnioskodawczynie na podstawie umowy zlecenia od 1 listopada 1993 r. do 31 października 1994 r. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że analiza powołanych wyżej przepisów, których Sąd drugiej instancji nie zastosował przy rozstrzygnięciu sprawy, wskazuje, że to nie wnioskodawczynie a zatrudniająca ją osoba winna opłacić całość składki na ubezpieczenie społeczne, zaś na wnioskodawczynie ciążyła jedynie powinność częściowego finansowania tej składki.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, aczkolwiek nieusprawiedliwiony okazał się zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., zgodnie z którym uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W odniesieniu do uzasadnienia wyroku Sądu drugiej instancji oznacza to, że winno ono zawierać stanowisko sądu odwoławczego będące merytorycznym ustosunkowaniem się do zgłoszonych w apelacji zarzutów, skierowanych przeciwko orzeczeniu sądu pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2002 r., III CKN 1050/00, niepublikowany). Apelacja wnioskodawczynie zawierała zarzuty skierowane

przeciwko poczynionym przez Sąd pierwszej instancji ustaleniom faktycznym oraz wskazujące na obowiązek organu rentowego „ściągnięcia od pracodawcy” składek na ubezpieczenie społeczne za sporny okres. Sąd Apelacyjny odniósł się do tych zarzutów w uzasadnieniu zaskarżonego skargą kasacyjną wyroku i wskazał podstawę prawną rozstrzygnięcia, powołując się przy tym na wynikające z art. 386 § 6 k.p.c. związanie oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania, wyrażonymi w uzasadnieniu swojego wyroku z dnia 16 lipca 2003 r., którym wyrok Sądu pierwszej instancji został uchylony, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania. Związanie oceną prawną i wskazaniem co do dalszego postępowania oznacza wykładnię przepisów prawa materialnego i procesowego, wyjaśnienie, że do stosunku prawnego będącego przedmiotem sporu (procesu), ma zastosowanie przepis, którego sąd pierwszej instancji nie wziął pod uwagę oraz wskazanie wątpliwości, które powinny być wyjaśnione i polecenie przeprowadzenia konkretnych czynności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2004 r., II CK 162/03, niepublikowany. Sąd Apelacyjny zobligowany był zatem do zastosowania przy ponownym rozpoznaniu sprawy zarówno przepisów prawa wskazanych w uzasadnieniu orzeczenia przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, jak i dokonanej w tym uzasadnieniu wykładni prawa materialnego.

Ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu orzeczenia sądu drugiej instancji nie wiążą Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu wniesionej skargi kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 1998 r., I CK 595/97, OSNC nr 12, poz. 211). Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych sprawy wynika, że w okresie od 1 listopada 1993 r. do 31 października 1994 r. skarżąca pracowała na podstawie umowy zlecenia i za okres ten nie zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne. Sąd drugiej instancji oparł swoje rozstrzygnięcie o przepis art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 65, poz. 333 ze zm.), zgodnie z którym składkę na ubezpieczenie społeczne opłacają w odpowiednich częściach jednostka gospodarki uspołecznionej, która zawarła umowę i ubezpieczony. Przepisy powołanej ustawy w spornym okresie znajdowały poprzez jej art. 38¹ zastosowanie do osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia na rzecz innych, niż uspołecznione zakłady pracy i osób fizycznych. W ocenie Sądu Apelacyjnego, skoro wnioskodawczyni nie opłaciła przypadającej na nią

części składki na ubezpieczenie społeczne, należnej za okres podlegania ubezpieczeniu z tytułu umowy zlecenia, okresu tego nie można zaliczyć do okresu ubezpieczenia, a tym samym nie spełnia ona warunku posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Trafnie skarżąca podnosi, że podstawę uwzględniania okresów składkowych i nieskładkowych dla potrzeb ustalania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych stanowi art. 5 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który w ust. 1 stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty i obliczaniu ich wysokości uwzględnia się, z zastrzeżeniem ust. 2-5 okresy składkowe, o których mowa w art. 6 (pkt 1) i okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 (pkt 2). Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy okresami składkowymi są między innymi okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w wysokości określonej w przepisach o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych oraz w przepisach wymienionych w art. 195 pkt 1-4 i 8, a zatem także w przepisach wymienionej w pkt 2 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia. W myśl art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach, przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty dla płatników składek, zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie emerytalne i rentowe, nie uwzględnia się okresu, za który nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w tym okresie. Ta zasada znajduje również odpowiednie zastosowanie do ubezpieczonych zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie społeczne za okres przypadający przed dniem wejścia w życie ustawy (ust. 5). Oznacza to, że zasada ta dotyczy płatników składek zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie społeczne, nie dotyczy zaś osób, za które składki za okres przypadający przed dniem wejścia w życie ustawy winien był uiścić ich płatnik.

Sąd Apelacyjny pominął przy rozstrzygnięciu sprawy przepisy - wydanego na podstawie delegacji z art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia - rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społeczne-

go oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 68, poz. 330 ze zm.). Rozporządzenie to w § 25, stosowanym odpowiednio poprzez § 26a do składek na ubezpieczenie społeczne osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia na rzecz innych niż uspołecznione zakładów pracy i osób fizycznych, nakładało na jednostkę, która zawarła umowę, obowiązek rozliczania co miesiąc składek na ubezpieczenie osób wykonujących umowę (ust. 1) oraz przesyłania deklaracji rozliczeniowej i opłacania całości należnej składki na ubezpieczenie osób wykonujących umowę, po potrąceniu świadczeń finansowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ust. 3), przy uwzględnieniu zasad i trybu opłacania składek oraz pokrywania i rozliczania świadczeń pieniężnych stosowanych do zakładów pracy (§ 14 ust. 4 i § 15-18 rozporządzenia).

Niezastosowanie przy rozstrzygnięciu sprawy powołanych wyżej przepisów doprowadziło Sąd drugiej instancji do błędnego wniosku, że to skarżąca była płatnikiem składek na ubezpieczenie społeczne z wykonywanej przez siebie umowy zlecenia w sytuacji, gdy płatnikiem tym była osoba, na rzecz której umowa zlecenia była wykonywana. Przepis art. 25 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia stanowił natomiast - co trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej - podstawę źródła finansowania tej składki w odpowiednich częściach ze środków zawierającego umowę i ubezpieczonego, w odróżnieniu od finansowania składki na ubezpieczenie społeczne pracowników, która zgodnie z art. 33 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych pochodziła w całości z własnych środków zakładu pracy. Inną natomiast jest kwestia, czy okres wykonywania przez wnioskodawczynię pracy na podstawie umowy zlecenia podlega wliczeniu do okresu uprawniającego do świadczenia rentowego wobec treści obowiązującego do dnia 21 lutego 1995 r. przepisu art. 27 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia.

Z powyższych względów na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.

=====